

բոլոր խառն մէջը կը դրուի: Զուրը տարեպալուն պէս մամբ կը հայի, պատրոյգներէն կը դատուի, եւ ջրոյ երեսը կ'ենէ, որ եւ տափակ գգալով կ'առնուի: Միացած պատրոյգը ճնշարանի մը տակ կը ճնշուի, որով մտրոջ մամբ դուրս կը հոսէ: Անիկե ետեւ պատրոյգները կրակարան բռնկընենլա կը գործածուին:

Պատրոյգներէ հանուած մամբ շիկագոյն կ'ըլլայ. անոր համար առանց ժապաւնեանել ընելու կը հալեցուի, եւ ստորին վախճաններու կը գործածուի:

ԳԼՈՒԽ Բ.

Մարքոսած մոմե հաղորմէնք և ժապաւնեմք:

Սարգսըած մամբ դարեւալ մամբ յօշոյնէն տեսեւ կամօսոյի մէջ կը դրուի եւ ամէն մէկ 30 քվ. մամբի 4—5 լիտր ջուր կը դրուի, հետք 60—80 կրամ փշած պաղլէշ (salun, շաւ) կամ զուտ քինեքար (crème de tartre, քէքէթ Բարթոլոմէ)։ Այնուհետեւ վերայնիւս կերպով մամբ կը հալեցուի, եւ մամբ իւր հալելու տարիքանն հանուելէն ետեւ՝ կամօսոյի ծորակին տակ կը դրուի մամբ ժապաւնելու մէքենային՝ հանգերէն ջրակիր տակաւներով, ինչպէս նախ ընթաց զիսոյ մէջ յիշեցնէր: Այնուհետեւ գործաւոր մը կ'ը սկսի մեքենային զլանը բռնատեղէն բռնած անընդհատ դարձնել, եւ միեւնոյն ժամանակ ուրիշ մէկը կամօսոյի ծորակը կը բանայ՝ ինչպէս նաեւ նոր ջրոյ տակաւի ծորակը: Այն ամօսէ հալած մագքուր մամբ կը հոսէ ձաղարանէ անօթոյ մէջ, եւ անիկ ալ յատաւի փոքրիկ ծակախններէն կ'անցնի եւ ձառագայլմածեւ կը հոսէ զլանին վրայ որ անընդհատ կը դարձնի որով երեսն փօրօնակ տակի անօթոյ ջրոյն մէջ կը մտնի: Գլանին վրայ ինչպէս մամբ ձառագայլմածներն քիչ մը կը տափախան եւ կը սառն ընդ տաշարն մէջն ցուրտ ջուրը շոտափնէ, որով ամէն մէկ ձառագայլմէն քանի մը միլիւմետր լայն ժապաւնէ կ'ըլլայ: Գլանն որչափ շուտ դարձուի՝ այնչափ բարակ կ'ըլլայ ժապաւնէն, Գլանը դարձնելով ջուրը շարժման մէջ կը մտնէ եւ իւր անօթոյն յատակը կը մտնի, որով նաեւ ժապաւնէն ալ մամբ զլանին վրայէն կ'առնուի:

Այս ամբողջ գործողութեան ժամանակ նոր ջրոյ տակաւի ծորակը բաց կը թողուի, եւ տաշարած ջուրն տակի տաշարին վերի կողմէն խողովակէն կը հոսէ կ'ընթայ: Զակի տաշարին վուր ժուտ ցուրտ պալճէն անհաժախշտ հարկաւոր է. միան զի եթէ տաշարայ չի կրնար մամբ լաւ ժապաւնելու եւ կը կաշէ զլանին, եւ կամ մամբ ժապաւնէներն իրարու կը խառնուին:

Դեմագեալ մամբ զուտ մամբ պէս լաւ չի ժապաւնուիր. վառն զի ժապաւնէ չի կապուի, այլ զլաւնային վրայէն ելլելուն պէս՝ կը փրկի եւ ջրոյ երեսը կը լողայ ջրոյ վրայ ձգուած կոշտ կաւի պէս: Եւ անկող մամբ պատառաքողով, ինչպէս պիտի բռնէր, չի կրնար դուրս հանուիլ, այլ պիտի է պարզուտ անցնել:

(Ըրբանուիլէն)

ՔԱՐՈՅԵՐԵՆ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՆՈՐԱԿԷՊ

ԳԱՆԵՍՈՒԼԵՆ

ԳԼՈՒԽ Գ.

Կրկին յարձակումն:

(Ըրբանուիլէն)

Այս միջոցին խուսնին մեծ դուռնը կը մտնենար: Գաւեսիկա նշմարեց զայն, բայց ոչ Գաղղաղիք՝ երկրին անհարմար ռիթմեր պատճառաւ: Վերջապէս երբ Գաղղաղիքը խուսնին բանակը տեսնէ՝ հրամանատարը նայեցաւ որ խառնուրդը թոռու, եւ դիւրաւ ալ յաշտեցաւ. վառն զի Էնդրեմուրի գուռնը ամենեւին անորժակ չունէր անհաւասար զորուքներու պատերազմը շարունակելու, մանաւանդ որ խուսնին օգնութեան հասած ըլլալն ալ չէր դիտուի: Նշմարելու Գաւեսիկան՝ որ դիտելը ինչ թշնամաց բանակին առաւել է բազմութեամբ, եւ ճակատադիմին անով միայն կրցաւ պահել՝ որ իւր թշնամիները միշտ կը խաբէր իւր զօրութեան նկատմամբ, չէր ուզէր պատերազմը շարունակել. վառն զի եթէ թշնամին խաբելութիւնն իմանար, ալ այնուհետեւ իւր գուռնը ուշացած էր:

Սնոր համար պատուիրակ առաջաց խուսնին՝ որ խառնուրդի մէջ չմտնէ, ինչն ալ իւր սուղեղով հրամայեց Էնդրեմուրին եւ քաշուիլ:

Էնդրեմուր ալ չէր կրնար այս հրամանը լսել: Սուրին հարաւած մը՝ որ իւր կողմէն խոր ծակէն, երկը անգգայ գետինը եր փառած: Բայց որովհետեւ նոյն րոպէին Գաղղաղիքը պատերազմը դադարեցուցին՝ որպէս զի ետ քաշուին եւ կորդի մտնեն, երկու հոգի անմիջապէս զէնդրեմուր քարձին եւ խառնուրդէն դուրս հանեցին: Էնդրեմուրին գուռնը Գաւեսիկային հրամանը լսելուն պէս՝ ետ քաշուեցաւ եւ խուսնին բանակին հետ միացաւ, այնպէս որ Գաւեսիկան ի բաց տեսաւ այն սակաւաթիւ գուռնը՝ որ բոտ իւր հրամանին անտառին մէջ մնաց, եւ այն փոքրիկ գուռնը՝ որ Սուրին առաջնորդութեան տակ բերդապահ զինուորաց գիմայ թփերու մէջ դարանեալ էին, բայց զօրութիւնը չուրք գումարեց:

Ուրիշ ալ իւր առաջնորդին ապագահատութեան կը հետեւեր, անգագար հրացան արձակելով ետ կը քաշուէր Գաղղաղիքը առջեւէն, մինչեւ որ Գաւեսիկային գնդին հետ միացաւ: ՁԳաւեսիկան հայածող Գաղղաղիքը չէին դիտէր, որ բովանդակ Պատերազմողը հին իրենց առջեւ են, եւ չէին համարձակիր յարձակիլ առաւել զօրութեան ջրոյ: Բայց երբ տեսան որ Պատերազմողը ետ կը քաշուին, սկսան հայածել եւ կրցան վերջապահաց մտնելու. վառն զի շուտ շատ հանգիստ կը շարժէր՝ Պատերազմողաց շատ փրկարեալ ըլլալուն պատճառաւ, եւ նոյն իսկ ծանր միտարք մէկտեղ կը տառնէին: Գաւեսիկան չէր ուզէր յանձն առնել՝ որ իւր անձին ապատութեան համար կենցար վտանգի մէջ գնդներէն մին թշնամաց ձեռքն ինչոյ: Ուս-

իդ կ'առաջնորդէր այս բանակին եւ կը փութացընէր միշտ, վասն զի եթէ Գաղղիացիք հասնէին, կրնային ամենայն ինչ ոչնչացընել:

Այս շուշն մէջ էին նաեւ Գաւեսիխայի դուռտըն ու ջղորը: Ինքն Գաւեսիխա իւր շուրջ ունէր գեւոյստան մինչեւ վրթաւան հոգի՝ ամենն ալ անարատ եւ սպառաքինեալ: Իրենց ազգում մթերը հոգայած էին վերաւորեցը զբարանէն: Եւ որովհետեւ իւրաքանչիւր դը իւր պարենն հետն ունէր՝ բովանդակ դուռդը զուարթ էր եւ կատարեալ զործոն: Գաւեսիխա ասոնցով կը պաշտպանէր իւր շուն, եւ կը յուսար որ լեռնակողմանցը հասնելէն ետեւ Գաղղիացիները կրնայ գիրաւ խաբէլ: Անոր համար հրամայեց այն ասեմ միայն հրացան արձակել՝ երբ Գաղղիացւոյ մը հանդիպին:

Համբաւ Գաւեսիխա քանի մը իտեք փոփոց խուանին ականջէն, որ երբեք քովէն չէր հեռանար, որուն վրայ խուան ականջ մոծաղեցաւ: Ատոր վրայ զլուր ծռեց եւ փութաց այն կողմն՝ ուր կ'երթային վերաւորը, եւ քառորդ է մը հասաւ:

«Ուրիշ գոչեց խուան հեռուէն, առաջին ծործոր՝ ձայն փութում:»

«Գիտեմ», գիտեմ, մրմնաց Ուրիշ եւ իւր պերեւելանալ կործ մորուքը ուրեց: Գաղղիացւոց առջեւէն վազել՝ ձանձրացուցիչ բան է, բայց թողու՛ւ որ ետեւէն վազեն մինչեւ որ յաղին, եւ անկի ետեւ ետ գարնողին քանի մը գնդակ պարգեւել՝ զուարճալի է:»

«Ինչպէս է հայրս, հարցաց Տոննա Մարիա խուանին, երբ վերը տեսաւ:

«Հառ զուարթ է, բաւ խուան, մինչեւ հիմայ դեռ փնտ մը չլքեցիք, առ առաւելն քանի մը գնդակ մարթերին զծեց, որ զմարդ անկարող չ'ընէր պատերազմելու:»

«Փառք Ստանժոյ, մրմնաց աղջիկը:

«Ե՛, առաջնորդք, գոչեց Ուրիշ, ձայն, լեռնառաւակի քովէն յառաջ: Այն ժամու մէջ այնպէս ապահով է ըլլանք Գաղղիացիներէն՝ իբրեւ թէ Գորդեղն սրահն ըլլայինը:»

Երկու առաջնորդք իրարու ձեռք տուին, ետքն արագոտնն Ուրիշ իւր շուշն առջեւն անցաւ իսկ խուան ետ դարձաւ:

«Ի կարգի՛ է ամենայն ինչ, հարցաց Գաւեսիխա՛ երբ զխուան տեսաւ:

«Այո՛, լեռնառաւակի գեպի վեր կ'երթան:»

Գաւեսիխա գլխով նշան բուսաւ եւ իւր կործ արդի անագար նշան կու տար փութալու: Որչափ լեռանց մէջ կը քայլուէին, նոյնչափ անկարելի կ'ըլլար Գաղղիացւոց յարձակում ընելն: Եւ որչափ Գաղղիացիք յառաջ կ'այլին, այնչափ կը քայլուէր Գաւեսիխա: Երկու կողմն ալ լեռնառաւակէ անգին անցան եւ իրարու վրայ միշտ հրացան կ'արձակէին: Գաղղիացիք որչափ յառաջ կ'երթային առանց միտ գնելու, այնչափ վայելելի տեղեր կու գային: Բայց Պատերազմողք կը ջանային որ Գաղղիացիք իրենց հետքը բոլորովին չ'ընթանցնեն:

Այս միջոցին Գաղղիացւոց արձակամարտ փոքրիկ գնդերն սկսան երկու կողմէ ցրուել: ասով կ'ուզէին Պատերազմողներն աչքէ չ'ընթանցնել, մինչդեռ բուն գունդն յառաջապահաց ետեւէն ա-

րագ արագ յառաջ կ'երթար: Ետեւորը հնչեց զարձակալ այն սրածայն սուլելն՝ որ կէս ժամ հեռուէն կը լսուէր, եւ յանկարծական վերջ մը տուաւ պատերազմին՝ որ քանի մ'որ տեսաւ էր:

Ամբողջ Գաղղիացիք կործնեալ շանթահար եւ անցգալ եղան յանկարծ: Վասն զի Պատերազմողք յանկարծ անտեսներու եւ այրերու մէջ ցրուեցան աներեւելով եղան:

Գաղղիացի հրամանատարն շատ կատեցեալ, բայց ի զուր, ժամ մը գրեթէ այս գին այն գին դէտ արձակելէ ետեւ՝ որովհետ յուսահատական ձեւերով ետ դարձան բերելով՝ թէ Պատերազմողաց հետք մ'անգամ չ'կայ, սակայնեցան ետ դառնալ եւ կէս-բուռն մօտ հասան գիւղաբնակարան: Եւ Գաղղիիցի բերպին մէջ դարձեալ բերգապահ գրուեցաւ:

ԳԼՈՒԽ Է.

Հեղուց մէջ:

Տոննա Մարիա Վայել հարիւրապետն լավ ծնկան վրայ կնկած կը նստար արգելու՛ւ արինն՝ որ անոր կտրծքէն կը հոսէր: Այս միջոցին մերձակայ գիւղաբնակարանի պահապան զրբք Ուրիշը գունդն սկսած էր հալածել եւ Պատերազմողաց վրայ առաջին յարձակումն բուսաւ էր: Գաւեսիխա երբ որ ստիկայ լսեց, թողուց ամենայն ինչ եւ այս յարձակման առջեւն առնելու փութաց: Վայել հարիւրապետ թէ անշտի արեան հասմանէն, եւ թէ անհարկ ցուներէն անցգալ գետին փութած էր, եւ հազու քանի մը վայրկեան ետքն ինքիսին եկաւ եւ այնչափ արթնացաւ, որ կրցաւ բոլորեալ կեցողները ձանշնալ: Վերջին աստիճանի քաջաց զգածու՛մ մ'եկաւ վրան, երբ զՄարիամ քողը տեսաւ: Մարիամ հարիւրապետին ձեռքը բռնեց եւ մեծ հոգով անոր գունդն երեւել կը որբէր:

«Վիգդոր, բաւա զողողողմայն, ի՛նչ կրնամ ընել փնտկի գիւղացիներուն:»

«Ոչինչ, Մարիամ, պատասխանեց տկար ձայնիւ: Գուն մահուան ժամանակ քովս էիր, եւ այս բաւական է:»

«Գուն մահուան վրայ կը մտածես, ըստ Մարիամ տուկամմա:

«Մահը զինուորի մ'այնչափ մօտ է, որ ալ սարսափելի չ'երեւար իրեն: Իսկ ինձի՛ այս ամենայն տեսնելէս ետքը, ալ ամենասիրելի բարեկամ է:»

«Ի՛նչ կ'ըսես, Վիգդոր: Ընեմն ետքը՝ որ զքեզ փտացընելուս վրայ շատ եր ցաւիմ, գուն կ'ուզես մեռնիլ: Այնգեւ մեռնիլ իմանալին ետքը՝ որ սիրտս հիմայ ալ կը բարբախէ քեզի համար այնչափ, որչափ յառաջ ինչ ի՛նչ պիտի ըլլամ եւ եթէ գուն մեռնիս:»

«Այո՛, Մարիամ, պատասխանեց հարիւրապետը մեղմամայն, իրաւունք ունիիր բանու երբեմն թէ ի՛նչ կ'ազ ունի սերն ազգայ պատերազմին հետ: Թող տանք որ իրենց արեւնային կուրը վերջանայ:»

«Խաղաղութիւն է այսուհետեւ քեզի հետ, եւ ես թուկ եմ եթէ մեր խեղճ հայրենիքն ազատի: Այսչափով կ'ոճ եղեր, Միենային աղջկն ուրիշ բան չի կրնար ընել:»

Հարիւրապետը կ'ուզէր պատասխան տալ, երբ

իր քովն շուկ մը լսեցի՝ նշան բըսա Մարիամին՝ որ եւ մտի՛ ինքզնուրեւ մը տեսաւ՝ որ գետնի վրայ կամաց կամաց սողալով յառաջ կու գար։

«Ո՛վ է, ի՞նչ հարցոցք Մարիամ՝ եւ ատըմանակն ուղղեց։

«Հարիւրապետ, հարիւրապետ, ի՛ր փոփարո՞ւնքն մը, աղատ եղբ։ Պատերազմողք մեր դիպին հետ պատերազմի մէջ են, զանգ թող տուին։»

Զորս Գաղղիայիներէն մէկն էր, որոնք վերաւոր հարիւրապետն խառնուրդէն մէկ զի տարին, եւ զորոնք Գաւեռիայի վերջը թող տուած գայած էին։

«Ո՛հ, դուք եւ քաջը Ֆրանսուս, ըսաւ Վալէի հարիւրապետը։ Գնա՛, գնա փութով եւ ընկերացը հետ միացիր։»

«Բայց ո՞չ առանց ձեզի, հարիւրապետ, ի՛ր քրտինջ ուրիշ զինուորի մը ձայնը, որ Ֆրանսուայի ետեւէն գուր կուայ։»

«Ձեզի բերդ պիտի տանիրը, ըսաւ առաջինը։ Եթէ՛ հարիւր քաջը յառաջ երթանք՝ փոստդ գալատ ենք։ Վասն զի մարտավայրին վերջին սահմանին վրայ ենք։ Անոր մեր գտնուած զինքը դիտեց, եւ կ'ըսէ թէ՛ քիչ մ'ետքը Պատերազմողք պետք է որ փախուտ տան։»

Այս միջոցին միւս երկու զինուորք ալ գուրս ելան, եւ Ամարէ իւր ընկերին խօսնէ հաստատեց։

«Եթէ՛ ձախակողմն երթա՛ք, ըսաւ, իր մտենաք բերդին եւ Պատերազմողք զձեռն անդին անցնելէն ետեւ՝ անմիջապէս զաղղիական բանակին ետեւը կ'ուլար։»

«Կրնա՞ք քաշել մեր վրայ յենլով, ի՞նչ հարցոցք Ֆրանսուս հարիւրապետին։»

«Փորձե՛ք, ի՛նչ, ըսաւ հարիւրապետն եւ ջանաց ոտք ելելէ՛ Գարձնալ սկսաւ կուճքէն արին հոսել։»

«Աւաղ որ մտնաղը եւ պատասանդք հետս չեմ՝ առած, ի՛նչ, ըսաւ Անորէ արտամտութեամբ։»

«Ի՛նչ, ահա անոր գարմանը, ըսաւ Ֆրանսուս, Արեւունք եւ Աւատերիցի ձակաւորն մէջ էի եւ ալ։ Տիկին, գարձաւ զաղղիական ազնուութեամբ գէպի Տոնան Մարիա, ներեցե՛ք անբաղադարաւ թեանս, չեմ կրնար վայելութեան միտ գնել։»

Այս խօսքերով վերադուռն մէկ զի նետեց եւ շապկէն երկայն շերտ մը կտրեց հանեց, եւ ուրիշ կտորէ մ'ալ վերջին բարձիկ մը շինեց եւ այն շերտով վերջին վրայ կապեց քանի մը րոպէի մէջ։

«Հիմա ի՛նչպէս էք, հարիւրապետ, ի՛նչ հարցոցք Ֆրանսուս։»

«Հնորհալալ եմ, շնորհալալ, ընկեր, շատ լաւ է, ըսաւ հարիւրապետը եւ իր ջանոր քաջ մ'առանել երկու զինուորաց թեւը մտած։»

«Մարիա, ըսաւ հարիւրապետը մեղմամայն եւ ձեռքը կարկուտեց, մնա բարեաւ, ասիկայ սխալ՝ բայց երջանիկ տեսութիւն մըն էր։»

«Երթա՛ս արեւալ, բարեկամ, պատասխանեց Մարիամ արտասուելով։ Եղանի թէ վերադին տեսնելիք գերար, եւ ալ այնուհետեւ չքաժմուէինք։»

Արջին խօսքերուն խառնուցաւ Պատերազմողք խառնիխառն հրացանի ձայնն եւ վայրենի աղաղակն եւ թմբակց հնչիւնը՝ որ այս հրացանի ձայնին յաջորդեց։ Տեսաւ Մարիամ որ Պատերազմողք բարձունքէ վար իր փախելին մինչդեռ շորս Գաղղիայիցի զհարիւրապետն իրենց ուսն առած գիշերուան միջոց մէջ անհերելիք եղան, ատոր վրայ ինքն ալ մեկնեցաւ դիտել։ Այդպէս երբ Գաղղիայէն ետ գարձաւ, հոն ոչ զքե գտաւ։

Մարիամ Պատերազմողք փախուտական գրեգին հանգիպեցաւ եւ անոնց քով մնաց, իւր հայրն ու մորաքոյրը գտաւ հազիւ ճակատը լինալէն ետեւ։ Երկու Տիկնայք Գաւեռիայի հրամանին համեմատ վերադարձ շուրջի մնացան, մինչդեռ Գաւեռիայէն իւր վերջապահումն աղբէք կ'ըլլար Գաղղիացուց իւր գլխաւոր բանակին մտնողալուն։

Զորս զինուորք իրենց հարիւրապետն յառաջութեամբ մարտավայրին հանեցին, եւ ինչպէս Անտարէ ուղի գտած էր, Գաղղիացուց յառաջ դիմաւ լովն իրենց դիրքն ապահովեաւ։ Անոր համար ծառերու ճիւղերէն շուտ որ պատգործար մը շինեցին, իրենց վերադուռն վրան դրին եւ այսպէս ըստ կարի հանգիստ՝ բերք հասուցին հարիւրապետը։

Բերդին մէջ ամենայն ինչ կերպարանափոխ եղած էր։ Օգնութեան եկող զնդին մէկ մասը բերդը բռնած էր։ Հոն էր գնդին վերաբոյժը, որ կատարեալ անկեղծաց մը բացած էր։ Հոն բերդին մէջ գրեթէ բոլոր ամեն միջուոր գտաւ հարիւրապետն, որոնք վերադարձան էին բերդին մէջ եղած խառնուրդի ժամանակ, եւ թեթեւ վերաբոյժ կ'օգնէին իրենց։ Բերդապահաց յարգէ անկողիններուն վրայ պառկեցուցած էին զիրենք։ Հարիւրապետն ալ հոն բերուեցաւ, եւ լաւ ընդունելութիւն գտաւ որչափ այն չփոխ ժամանակը իր ներքէր։

Պատերազմին յաջորդ օրը լեւոնց խորքը Պատերազմողք բանակած էին։ Հոն ալ կային վերաբոյժն, որոնց ըստ կարի դիրքով իւր ջանային մատուցանէին։ Փափուկ մամուլ վրայ փռուած էր շնորհերու ստատուի շերտեր, բայց աւելի կ'այրել ներքին անհամբերութիւնն՝ որ վերաց պատճառաւ երկայն տանն Գաղղիացուց հետ կուռիւն գաղթեցուցած է։ Վերջերք մահացու շէն, բայց շատ արին կորուսած էր, եւ կողի վերջը թեւեւ խոր չէր, բայց երկայն եւ լայն պատռուած մ'ունէր։

(Հորունոյիւն։)

ՅՅԼԵԻՅՅԼԵ

ՆՈՐԱՆՈՒՔ

Ամերիկայի գտնովորդն 400ամեայ յոյնեմանը։

Պպանիոյ արտաքին գործոց եւ զաղթական նութեան պաշտօնէայք Միլաթեալ-Վասանալք եւ Սպանիական-Սմերիկեան հաստարակապութեանց ներկայացուցչաց առաջարկեցին, որ 1892ին Սպանիոյ հետ Նոր աշխարհի գտնուելուն 400ամեայ Յօրէրէնք կատարեն։ Սպանիան իր խորհի՛ր Բարձրինք մէջ այն տեղէ՛ն ուստի՛ Բիւրաստափոր Պարմիտո Ամերիկա գտնելու ծամբայ ելաւ, արձան որ կանգ գնել ի պատիւի նորա։ Եւրոպական եւ ամերիկեան ամեն պետութիւնք, ինչպէս նաեւ աշխարհի աշխարհագրական եւ ռուսմանական ընկերութիւններն պիտի հրաւիրուին հանգիստին պաշտօնական ներկայացուցիչներ յուղարկելու։